

Atatürk ve Türkçe

Ataol Behramođlu

Kasım 2001

Kayseri Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi) binası önünde kara tahta başında Başbakan İnönü'yle yeni Türk harflerini tanıtırken (20 Eylül 1928).

Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli inkılâplarından birisi de Harf İnkılâbı'dır.

Türkler, tarih boyunca değişik alfabeler kullanmışlardır. Türklerin kullandığı ilk alfabe, Göktürk Alfabesi'dir. Bu alfabe aynı zamanda ilk milli alfabemizdir. Bundan sonra Uygur Türkleri kendilerine özgü bir abece kullandılar. İslâmiyet'in kabulünden sonra Arap Alfabesi kullanılmaya başlandı.

Arap harfleri, Türk Dili için uygun değildi.

İlerlemenin önündeki en büyük engel cehaletti. Milleti bu durumdan kurtarmaya kararlı olan Mustafa Kemal Atatürk, kurtuluşun yolunu da şu sözü ile gösterdi:

"Büyük Türk milleti, cehaletten az emekle kısa yoldan ancak; kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Lâtin esasından alınan Türk alfabesidir."

Okur-yazarlığı yaymak ve cehaleti kısa zamanda gidermek için, Atatürk'ün emriyle bir komisyon kuruldu. **Atatürk bir Osmanlı aydınıydı.**

Aldığı eğitim, okuduğu kitaplar (Fransızcalar dışında) doğal olarak eski harflerle ve Osmanlıcaydı. Seçkin aydın kişiliği, O'nun Osmanlıcanın inceliklerini kullanmadaki büyük ustalığında da görülmektedir. Bu alandaki başyapıtı "**Söylev**"le birlikte başkaca söylev ve demeçleri, "hitap" etme ve yazarlık yeteneğinin seçkin örnekleridir.

Buna karşın, Kurtuluş Savaşı'nın başkomutanı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin önder kurucusu; modern, çağdaş bir ulusun kuruluş süreçlerinde, ulusal bir dile sahip olmanın yaşamsal önemini biliyordu.

Bu ulusal dilin kökü, temeli, bitmez tükenmez yaratıcı kaynakları ise halkın konuştuğu dilden başka bir yerde değildi.

Bu alandaki devrimci eylemin başlangıcı, **1 Kasım 1928** tarihli yasayla yaşama geçirilen alfabe değişikliği oldu.

Osmanlıca alfabenin Türkçe'nin ses örgüsü ve harf dizilimine uygunsuzluğunu, Türkçe sözcükleri yazmada neden olduğu karışıklık ve güçlükleri bu işle ilgisi olan herkes bilir.

Alfabe değişikliğinin bizi kültürümüzden kopardığını söyleyenlere de inanmayın. Bunlar ya bilgisizlik, ya da kötü niyetle söylenmiş sözlerdir.

Eski alfabeyle yazılmış bütün temel metinler, bugün kullandığımız alfabeyle (Türkçeye uyarlanmış Latin alfabesiyle) isteyen herkesin elinin altındadır...

Alfabe Devrimi'ni izleyen süreçlerde Türk Dil Kurumu'nun uzun kuruluş öyküsüne burada giremeyiz.

Özetle: Hepsi Atatürk'ün istek ve direktifleriyle 11 Temmuz 1932'de "**Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti**" kurulmuş, hemen ertesi gün "**Türk Dili Tetkik Cemiyeti**"nin kuruluş çalışmasına başlanarak aynı yıl 27 Ağustos'ta bu derneğin kuruluşu ve 26 Eylül-5 Ekim tarihleri arasında da (toplantılarının hemen hepsinde Atatürk'ün de bulunduğu) 1. Türk Dil Kurultayı gerçekleştirilmiştir.

Bunları 7 Mart 1933'ten başlayarak Arapça-Farsça sözcüklere Türkçe karşılıklar bulmak için düzenlenen "**dil anketleri**", 18 Ağustos 1934'te Atatürk'ün "kurucu ve koruyucu başkan" lığında toplanarak 23 Ağustos'a kadar sürecek 2. Türk Dil Kurultayı ve 22 Ağustos'ta toplanan 3. Kurultay izlemektedir. (Türk Dili Tetkik Cemiyeti adı 3. kurultaydan önce **Türk Dil Kurumu** olarak değiştirilmiştir.) Bütün bu süreçlerde Atatürk'ün dil konusuna olağanüstü ilgisi, yerli ve yabancı bilim insanlarıyla yaptığı görüşmeler, okuduğu kitaplar ve başkaca çalışmaları için değerli dil bilimci **Agop Dilaçar**'ın "**Atatürk ve Türkçe**" başlıklı yazısı okunmalıdır.

Bu yazıdan küçük bir bölümü buraya alıyorum:

➤ *"Türkçe'nin eski bir kültür dili olduğuna inanan Atatürk, bu dilin birçok nedenlerden dolayı bin yıldan beri işlenmemiş olduğunu da biliyordu. Bu açığı kapatmak, Türk dilini yine işlenmiş ve işlek bir kültür dili durumuna getirmek için de Türk Dil Kurumu'nu kurmuş, Türk dilinin yapı kurallarına uygun olarak Türkçe köklerden yine Türk ekleriyle yeni kelimeler türetmiş ve dilimizin çeşnisini büyük ölçüde özleştirmiştir. Bu arada **matematik terimleri** üzerinde de önemle durmuş, hatta 1936-1937 kış aylarında Dolmabahçe Sarayı'na çekilerek, geometri öğretmenlere ve bu konuda kitap yazacaklara kılavuz olmak üzere küçük bir **geometri kitabı** yazmıştır. Yazdığı eser de yazar adı gösterilmeden, 1937'de İstanbul Devlet Basımevi'nde Milli Eğitim Bakanlığı'nca bastırılmıştır. Atatürk'ün 'Geometri' adını taşıyan 48 sayfalık kitabında bütün terimler Atatürk tarafından bulunarak konmuştur."*

Agop Dilaçar yazısında Atatürk'ün bulduğu (ve bugün kullandığımız) "boyut, uzay, yüzey, düzey, çap, yarıçap, kesek, yay, kiriş, teğet açısı, taban" vb... çok sayıda geometri terimini sıraladıktan sonra şöyle devam ediyor:

"Bunlardan, mesela açığı biz eskiden 'zaviye' derdik; açıortayı 'munassıf', geniş açığı 'zaviye-i münferice', açığı uzaklığına 'bud-ü müzevva', iç tersaçılar'a da 'zaviyetan-ı mütekabiletan-ı dahiletan' "...

Bu yazıyı 10 Kasım Perşembe günü, Atatürk'ün (bugün Başbakan tarafından yapılan anma konuşmalarından birinde "sene-i devriye" diye adlandırılan) 73. ölüm yıldönümünde yazıyorum... Aynı kişinin aynı konuşmada kullandığı kimi sözcükler ise şöyle:

"tahayyül, seviye, yad etmek, nihayete erdirmek, badire, mağduriyet, muasır, inşa, ilham, husus, teyit, müsamaha, uhuvvet..." vb...

Cumhurbaşkanı'nın konuşması ve okuduğu anma yazısında da "ebediyete intikal", "tezahür" vb. hepsinin pırl pırl Türkçe karşılıkları bulunan sözcükler geçiyor...

10 Kasım 2011'de devlet adamlarımızın kullandıkları dil böyle...

Burada kalınacak mı, yoksa daha da ilerilere gidilir mi?

Kendi payıma ben, hiç de uzak olmayan gelecekte, her alanda yeniden Osmanlıcaya dönülmesi ve Arap alfabesinin geri getirilmesi için girişim ve dayatmaların başlamasına hiç şaşırımam. İlkokullarda Arapça okutulmaya başlanması bu yönde atılmış bir adım değilse nedir?

ATATÜRK :

"Türk Milleti'nin dili Türkçedir. Türk Dili, Türk Milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk Milleti, geçirdiği nihayetsiz felaketler içinde; ahlakını, törelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısacası bugün kendi milliyetini tamamlayan her şeyini dili sayesinde muhafaza etmiştir.

Türk Dili, Türk Milleti'nin kalbidir, zihnidir."